

Pedagogika Współczesna nauka. Nowy wygląd.

ПОД- СЕКЦИЯ 4. Общая и дошкольная педагогика.

Довбня С. О.

старший викладач,

Київський університет

імені Бориса Грінченка

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМОВО-МЕТОДИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНІЙ
ПРОЦЕС

ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

(КІНЕЦЬ ХХ-ГО – ПОЧАТОК ХХІ СТ.: 1991–2012 РР.)

Ключевие слова: программно-методическое обеспечение; игровая деятельность; дети дошкольного возраста.

Ключові слова: програмово-методичне забезпечення; ігрова діяльність; діти дошкільного віку.

Keywords: software and methodological support; play activity; pre-school children.

Період – кінця ХХ-го – початку ХХІ ст.: 1991–2012 рр. в Україні – ознаменований переходом до утвердження нової системи цінностей в суспільстві, створенням національно зорієнтованої законодавчо-правової основи системи освіти, програмотворенням змісту дошкільної освіти спрямованої на розвиток особистості дитини, впровадженням компетентнісної парадигми. Нові пріоритети й цінності мали вплив на впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в сучасну педагогічну практику дошкільних навчальних закладів.

Концептуальні положення дошкільної освіти, впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в сучасну педагогічну практику, удосконалення фахової майстерності

вихователів у нових соціально-економічних умовах обґрунтовано у наукових працях провідних вітчизняних дослідників Л. Артемової, Г. Беленької, А. Богуш, О. Кононко, Т. Поніманської, Н. Кудикіної та ін.

Цінними для нашої роботи є обґрунтовані в науковому доробку І. Зязюна на-прями впровадження результатів наукових досліджень в освітню практику, зокрема такі: підготовка аналітичних матеріалів і доповідних записок щодо шляхів підвищення якості освіти за матеріалами проведених досліджень; видання різного виду наукових, науково-методичних праць (монографії, посібники, довідники, статті, звіти, інформації тощо) в загальнонаціональних і регіональних журналах, збірниках, газетах; у зарубіжних виданнях; інформаційні повідомлення з використання інтернет-технологій (сайти, семінарів з упровадження результатів наукових досліджень, круглих столів, виставок, прес-конференцій, симпозіумів, форумів, майстер-класів, тренінгів тощо [7, 8].

Урахування наукових доробків Л. Артемової, А. Богуш, О. Кононко, Т. Поніманської, Н. Кудикіної, І. Зязюна та узагальненого передового педагогічного досвіду роботи дошкільних навчальних закладів й окремих педагогів з організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку дозволило визначити два усталені та розширені напрями впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в освітній процес дошкільних навчальних закладів.

Впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в освітній процес дошкільних навчальних закладів періоду – кінця ХХ-го – початку ХХІ ст.: 1991–2012 рр. в Україні та його етапів: 1-го (1991–2000 рр.) – наукових пошуків та програмотворення й 2-го (2001–2012 рр.) – стандартизації дошкільної освіти відображено у фахових виданнях «Дошкільне виховання», «Дитячий садок», «Бібліотечка вихователя дитячого садка», «Палітра педагога» за двома напрямками, а саме:

І напрям – описи різних видів ігор педагогами-практиками;

II напрям – узагальнення теоретичних напрацювань з питань змісту й організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку та висвітлення передового педагогічного досвіду роботи дошкільних навчальних закладів та окремих педагогів.

I напрям – описи різних видів ігор педагогами-практиками – був характерним для 1-го (1991–2000 рр.) етапу – наукових пошуків та програмотворення. З урахуванням змісту програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності, вперше на зазначеному етапі втілено ідею «особистісно орієнтованого» підходу, а саме: проведення індивідуальних форм роботи з дітьми протягом дня та орієнтація вихователів на застосування майстерності, творчості. Як зазначає В. Кремень, людина (як у молодшому, так і в дорослому віці), повинна бути критично й творчо мислячою, громадянсько активною і відповідальною, тобто мотивованою до свого розвитку, навчання, освіти [2, 10].

Впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в сучасну педагогічну практику дошкільних навчальних закладів зазначеного періоду та його 1-го етапу (1991–2000 рр.) відображено у фаховому виданні «Дошкільне виховання». У статтях педагогів-практиків І. Товкач, Л. Олійник акцент спрямовувався на методичні розробки дидактичних ігор з урахуванням національних та регіональних підходів, що сприяли як вирішенню завдань розумового розвитку так і вихованню громадських почуттів; були спрямовані на формування в дітей старшого дошкільного віку вміння мислити самостійно, творчо; зосереджувати, розподіляти й переключати увагу; запам'ятовувати й відтворювати, знаходити нестандартні рішення тощо.

Таким чином, програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку впроваджувалося на 1-му етапі (1991–2000 рр.) в освітній процес дошкільних закладів з урахуванням:

- національних та регіональних підходів до вирішення завдань виховання й навчання у дошкільних закладах;

- орієнтації на духовний розвиток особистості й реалізації особистісно орієнтованого підходу.

ІІ напрям – узагальнення теоретичних напрацювань з питань змісту й організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку та висвітлення передового педагогічного досвіду роботи дошкільних навчальних закладів та окремих педагогів є собливістю 2-го етапу (2001–2012 рр.) і також відображено в періодичних виданнях («Дошкільне виховання», «Дитячий садок», «Бібліотечка вихователя дитячого садка», «Палітра педагога»).

Враховуючи актуальні проблеми дошкільної освіти зазначеного етапу (впровадження принципу дитиноцентризму, діяльнісно-компетентнісного підходу; національні та регіональні чинники; орієнтація на духовний розвиток особистості), що мали місце у змісті програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності, сучасні українські автори (О. Богініч, А. Бузова, І. Прус, О. Корнев, Т. Дудова, Н. Водолага, Л. Вадченко, С. Северина, Н. Гордійчук, Г. Кравцов, Г. Карнюк, М. Шуть, Н. Кудикіна, О. Павлушкіна, К. Петрова, Т. Ревягіна, М. Савченко) у своїх публікаціях розкривають:

- теоретико-методологічні засади організації ігрової діяльності;
- психолого-педагогічні особливості включення дітей дошкільного віку ігровий процес;
- роль гри в особистісному розвитку дитини;
- особливості дидактичних, рухливих ігор та українських народних дитячих ігор малих форм у контексті їх навчально-виховного потенціалу;
- методичні аспекти організації творчих ігор й ігор з правилами.

Авторським колективом ДНЗ № 1 «Дзвіночок» м. Шостки Сумської обл. презентовано новий апробований досвід «В світі дитячої гри», у якому передбачено сприяння формуванню особистості дитини, розвитку її творчих здібностей, набуттю нею соціального досвіду, формуванню вміння перебувати у колективі (бути членом колективу, дотримуватися встановлених у ньому правил та водночас зберігати інди- відуальність), що, в

свою чергу, сприятиме психологічній підготовці дитини до майбутньої навчально-пізнавальної діяльності [9].

В узагальненому досвіді роботи дошкільних навчальних закладів, впровадженому, зокрема, у практику роботи ДНЗ № 4 «Волошка» м. Умані Черкаської обл., педагогами було запропонована авторська система проведення сюжетно-рольових ігор для дітей середнього дошкільного віку [4]. Для цієї системи характерним було збагачення змісту ігор, формування різних способів рольової поведінки, навчання дітей умінню підтримувати дружні стосунки та регулювати свою поведінку в різних типах стосунків між рольовими позиціями – управління, підкорення, рівноправності. Використовуючи ситуацію спільної гри з дітьми, педагоги формували у них вміння співвідносити назву ролі з певним набором дій і іграшок, а також виділяти різні «набори» ролей (паралельні та взаємодоповнюючі). Також вихователі сконцентровували увагу на взаєминах дітей навколо ролі й виконання правил, що відповідали справжнім людським стосункам [4, 62]. Такий підхід до організації дитячої гри є свідченням усвідомленого ставлення вихователів до даного виду діяльності як провідної у формуванні навичок моральної поведінки.

З метою розвитку вільного володіння дітьми старшого дошкільного віку основними розумовими операціями, логічними прийомами, способами розв'язання завдань на шашківниці, а також удосконалення пізнавальної діяльності дітей, її активізації й виховання у дошкільників дисциплінованості, інтересу до гри представлений досвід роботи З. Бондарчук, вихователя-методиста ДНЗ «Веселка» м. Володарськ-Волинського Житомирської обл., у якому розроблений авторський план роботи гуртка «Граємо в шашки» [6, 3–8]. Це засвідчує творчий підхід вихователів до організації та змісту ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

З досвіду роботи О. Олійник, педагога дошкільного навчального закладу № 4 м. Тальне Черкаської обл., бачимо, що у дошкільному віці

важливим засобом естетичного виховання є ігрова діяльність, яка спрямована на: отримання емоційного задоволення, поповнення джерел натхнення; активізацію інтересу до діяльності й розвитку творчого потенціалу; освоєння діалектики спілкування; переживання ситуації успіху; подолання різних труднощів, які виникають в інших видах діяльності; виявлення відхилень від нормативної поведінки, сапопінання в процесі гри; внесення позитивних змін до структури особистісних показників інтелектуального та морального розвитку; засвоєння загальнолюдських соціально-культурних цінностей толерантного співіснування; включення в систему суспільних відносин, засвоєння норм колективної взаємодії з однолітками [8, 9]

На думку педагога, саме в процесі авторських дидактичних ігор, які розроблені за темами: «Згадай красиву квітку, тварину, пісню»; «Хто красивіший»; «Чарівні картинки»; «Розкажи про мене казку» (квітка, метелик тощо) діти не тільки розуміють красу дійсності, а й набувають умінь та навичок красиво оформити свої дії, використовувати наявні знання, порівнювати й об'єднувати предмети за найрізноманітнішими ознаками, гнучко і динамічно мислити [8, 23–35].

Досвід організації сюжетно-рольових ігор дітей дошкільного віку окремими педагогами ДНЗ України широко представлений у журналах «Дошкільне виховання», «Палітра педагога» та в газеті «Дитячий садок» за 2004–2008 рр., а саме: публікуються описи організації сюжетно-рольових ігор соціального характеру для дітей середнього та старшого дошкільного віку: «Цирк», «Будівельники», «Лікарня», «Аптека», «Магазин», «Перукарня», «Пошта», «Таксі», «Бібліотека» «Інспектор ДАІ», «Банк», «Ательє», «Бібліотечка для дітей дошкільного віку», «Супермаркет», «Пожежники», «Зоопарк», у яких вихователі ознайомлюють дітей із сучасними професіями дорослих та звертають особливу увагу на формування у дошкільників уміння спільно будувати і розвивати ігровий сюжет, розуміти партнерів по грі та узгоджувати свої дії з їхніми тощо.

Особливістю 2-го етапу було те, що вперше 14 жовтня 2003 р. Головним управлінням освіти і науки Київської міської державної адміністрації з метою реалізації програми «Столична освіта (на 2001–2005 рр.)» було проведено міський конкурс на кращу розробку авторської гри для дітей дошкільного віку. Це свідчить про підвищення уваги педагогів до дитячої гри й пошук шляхів її популяризації. У цьому конкурсі авторської гри взяли участь педагогічні колективи дошкільних навчальних закладів м. Києва та окремі педагоги. На конкурс було представлено понад сто авторських ігор у десяти номінаціях: ранній вік; творчі ігри; фізичне виховання; безпека життєдіяльності; основи екології, ознайомлення з природою; розвиток мовлення, ознайомлення з навколишнім; формування елементарних математичних уявлень та інтелектуальні ігри; музичне виховання; корекційна робота; ділові ігри для педагогів. Зазначене вище дозволяє дійти висновків про те, що педагогічна мета представлених авторських ігор різних видів була інтегрована в процес сенсорного виховання, мовленнєвого розвитку, ознайомлення дітей дошкільного віку з навколишнім світом, формування елементарних математичних уявлень тощо.

Заслужують на увагу авторські ігри, розроблені в рамках зазначених номінацій педагогічними колективами дошкільних навчальних закладів м. Києва та окремими педагогами, що сприяють розширенню світогляду дитини, передачі пізнавального й життєвого досвіду, формуванню ігрових умінь на кожному етапі гри, спонукають до творчого пошуку (Н. Макаренко, «Вправні пальчики», ДНЗ № 31, Голосіївський р-н; Л. Бойко, Є. Овсяннікова, килимок «Мозаїка», ДНЗ № 590, Оболонський р-н; Н. Кривушина, «Склади з частин ціле», ДНЗ №265, Печерський р-н; Н. Мовчан, «Розклади подарунки для білочки», ШДС «Всесвіт», Дарницький р-н; О. Ясменко, В. Земнухова «Піф-циркач», ДНЗ 679, Подільський р-н; Т. Матвійчук «Місто майстрів», ДНЗ №591, Дніпровський р-н та ін.) [3].

Цей досвід дозволяє стверджувати, що педагогічними колективами м. Києва були забезпечені умови організації життя дітей у дошкільних

навчальних закладах, що відповідали сучасним потребам. Особистісно орієнтований підхід до організації ігрової діяльності спрямовувався на мовленнєвий, емоційний, комунікативний, розумовий розвиток дитини, спонукав педагогів-практиків до творчого пошуку, створення авторських ігор, які формують у дітей самостійну діяльність й здійснюються за особистісною ініціативою дитини; розвивають пізнавальну активність, допитливість, швидкість розумових операцій, ініціативу в прийманні рішень, творчі здібності та емоційність.

Враховуючи зміст і завдання розділу «Гра» у чинних програмах, якими передбачається проведення сюжетно-рольових ігор за самостійним задумом дітей, що розкривається через відповідні події (сюжет, фабула) і розігрування ролей ігор-драматизацій за змістом літературних творів й дидактичних ігор, які зорієнтовані на те, щоб навчати й розвивати дітей через ігровий задум. Це спонукало педагогів-практиків розробити оригінальні авторські творчі ігри («Зоопарк», «Магазин ігра-шок», «Прем'єра вистави» тощо), які було укладені у добірки дидактичних ігор з нестандартним матеріалом та ігор-драматизацій, представлених у досвіді роботи як дошкільних навчальних закладів, так і окремих педагогів, як-от: педагогічного колективу ДНЗ с. Доброводи Уманського р-ну Черкаської обл.; Л. Єніної, завідуючої ДНЗ № 303, Дніпровського р-ну м. Києва; Н. Кривошлик; К. Петрової; Г. Заренок; О. Валько; Г. Малай та ін.

Для реалізації основних завдань та змісту Базового компонента (2008) вихователями м. Харкова було представлено низку авторських ігор різних видів, що спрямовані на формування гармонійно розвинутої особистості. Зокрема, В. Ачківська –переможець конкурсу «Вихователь року–2008», вихователь ДНЗ № 35 Ленінського р-ну м. Харкова, розробила авторські дидактичні ігри та вправи для сенсорного виховання дітей дошкільного віку, що забезпечують розвиток у дітей спостережливості, уваги, пам'яті, сенсорних орієнтацій дітей у величинах, формах, кольорах, максимально задіюють інтелектуальний потенціал у пізнанні світу і себе [5, 20–48].

Таким чином, характерним для 2-го етапу (2001–2012 рр.) було те, що педагоги дошкільних навчальних закладів, ураховуючи оновлений зміст програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності, створювали інноваційну авторську тематику, розробки та планування ігрової діяльності, що забезпечувало оптимальні умови організації життя дітей та діяльності педагогічного колективу, які відповідають потребам виховання й освіти кожної дитини, оскільки звернені до її сутності, здібностей та особливостей, що забезпечується реалізацією принципу дитиноцентризму.

Відзначимо, що в оновлених Державних стандартах дошкільної освіти України – Базовому компоненті дошкільної освіти, який був прийнятий у 2012 р., та в нових програмах для дошкільних навчальних закладів («Дитина», «Впевнений старт» та ін.) уперше було чітко визначено зміст щодо формування у дітей дошкільного віку ігрової компетенції. У оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти ігрова компетенція визначається як результат освітньої роботи і полягає в обізнаності дітей з різними видами іграшок; здатності використовувати їх у самостійних іграх; організувати різні види ігор відповідно до їх структури, реалізовувати власні ігрові задуми; дотримуватися ігрового партнерства та рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування у процесі гри [1].

Головним завданням сучасного дошкільного навчального закладу, на думку вітчизняних науковців (А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Кудикіна, Т. Поніманська та ін.) є формування в дітей ігрової компетенції, що, в свою чергу, є невід'ємним компонентом їхньої загальної компетентності (соціальної, комунікативної, інформативної, когнітивної, загальнокультурної, спеціальної) тощо.

Підсумовуючи результати аналізу впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в сучасну педагогічну практику з урахуванням напрацьованого досвіду, можемо стверджувати, що всі розробки авторських ігор різних видів та планування ігрової діяльності дітей дошкільного віку ґрунтуються на

наукових розробках у площині ігрової діяльності дошкільників (використання гри як провідної діяльності дітей дошкільного віку, як засобу формування дитячої особистості, ігрової компетенції).

Таким чином, суттєвий вплив на впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в сучасну педагогічну практику дошкільних навчальних закладів зазначеного періоду (1991–2012 рр.) та його етапів: 1-го (1991–2000 рр.) та 2-го (2001–2012 рр.) мали: національні та регіональні підходи до визначення змісту ігрової діяльності дітей; орієнтація на духовний розвиток особистості й реалізація принципу дитиноцентризму; організація ігрової діяльності на основі суб'єкт–суб'єктної взаємодії між педагогом та дітьми дошкільного віку; узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду з ігрової діяльності дітей дошкільного віку; формування професійно-педагогічної культури педагогів, прирощення знань, продукування нових педагогічних ідей, технологій тощо.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України [Текст] : схвал. рішенням колегії
2. М-ва освіти і науки, молоді та спорту України 04.05.2012 р. № 5/2-2 // Інформ. зб.та коментарі М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – № 13/15. –С. 43–64.
3. Біла книга національної освіти України [Текст] / за ред. В.Г. Кременя. – К. : ТОВ «Інформаційні системи», 2010. – 342 с.
4. Даниленко Н. Гра – це величезне світло [Текст] / Н. Даниленко // Дит. садок. –2004. – Лют. – Чис. 5. – С. 2.
5. Дидактичні ігри [Текст] // Б-ка вихователя дит. садка. – 2007. – Трав. (5). – С. 62–96. 5. Додусенко Н.О. Із досвіду роботи вихователів – переможців конкурсу [Текст] /Н.О. Додусенко, В.М. Кравцова // Дошк. навч. закл. – 2008. – № 9–10(21–22). –С. 20–48.

6. З досвіду роботи З.В. Бондарчук, вихователя-методиста ДНЗ «Веселка», м.Володарськ-Волинський, Житомирська обл. [Текст] // Б-ка вихователя дит. садка. – 2008. – Листоп. (11). – С. 3–8.
7. Зязюн І.А. Педагогічний професіоналізм у контексті професійної свідомості [Текст] / Іван Андрійович Зязюн // Педагог професійної школи : [зб. наук. праць]. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 8–13.
8. Олійник О.Г. Виховання естетичних почуттів у дітей дошкільного віку [Текст] [з досвіду роботи ДНЗ № 4. м. Тальне, Черкас. обл.] / О.Г. Олійник // Дошк. навч. закл. – 2008. – № 6. – С. 23–35.
9. У світі дитячої гри [Текст] : [Досвід роботи педагогів ДНЗ № 1 «Дзвіночок» м. Шостки Сумської обл.] // Б-ка вихователя дит. садка. – 2001. – Листоп. (15). – С. 1–8.